

Методика поетапного формування музично-педагогічної компетентності майбутнього вихователя та музичного керівника ДНЗ

У статті розглянуто питання актуальності формування музично-педагогічної компетентності майбутніх педагогів ДНЗ – вихователя та музичного керівника; запропоновано основні етапи її формування: проблемно-пізнавальний, аналітико-оцінний, проєктивно-творчий. Розкрито особливості суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студентів у процесі формування музично-педагогічної компетентності майбутніх вихователів та музичних керівників ДНЗ, визначено діяльнісну позицію кожного з учасників цієї взаємодії. Запропоновано блоки методів формування музично-педагогічної компетентності майбутніх педагогів на кожному з його етапів, а саме: інформаційно-презентативні, алгоритмічно-пошукові, творчо-пошукові.

Ключові слова: музично-педагогічна компетентність, етапи формування, навчальна взаємодія, методи формування.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У сучасній дошкільній освіті контекстом розуміння педагогічного процесу є ідеї гуманної, особистісно зорієнтованої, суб'єктивної педагогіки. Педагогічний процес може бути розглянутий як взаємодія його суб'єктів з метою сприяння самореалізації, самовизначення особистості вихованців, гуманізації їх відносин з оточуючим світом шляхом творчого освоєння ними соціокультурного досвіду, який відображений у змісті освіти. Процес музичного виховання та розвитку дітей дошкільного віку – взаємодія педагогів і дітей, яка має розвиток в спеціально організованих педагогічних умовах, з метою сприяння самореалізації, самовизначення особистості дитини музичними засобами, гуманізації дитячих відносин з оточуючим світом шляхом творчого освоєння ними музичного досвіду. Таким чином, у діяльності педагога змістилися наголоси у змісті педагогічних задач: від передачі знань, формування умінь та навичок, від педагогічного впливу до створення педагогічних умов, які забезпечують цілеспрямований та ефективний саморозвиток особистостей дитини та педагога у процесі їх взаємодії.

За багаторівневою системою підготовки майбутні фахівці одного профілю готуються до виконання різних посадових обов'язків на основі здобутих знань та сформованих професійних умінь. Так, у посадові обов'язки вихователя дошкільного навчального закладу входить керівництво музично-естетичним вихованням дошкільників разом з музичним керівником цього закладу. Наше дослідження пов'язане з проблемою формування музично-педагогічної компетентності вихователя та музичного керівника, важливою складовою якої є їхня педагогічна взаємодія. Музично-педагогічна компетентність (МПК) вихователя та музичного керівника трактується нами як інтегративна особистісна якість, що виражає здатність до самостійної успішної реалізації завдань музичної освіти дітей на основі системної взаємодії загальногромадянських, психолого-педагогічних та музичних компетенцій. Музично-педагогічна компетентність вихователя та музичного керівника передбачає високий рівень їх загальнокультурного розвитку, ерудиції в галузі професійно-фахових знань (з педагогіки, психології, музичного мистецтва, методики музичного навчання), наявність досвіду та спроможність до аналітико-оцінювальних і творчо-ініціативних дій у виховній роботі з дітьми.

Аналіз досліджень і публікацій... Останнім часом захищені дисертаційні роботи, які торкаються проблем формування професійної компетентності майбутніх педагогів, а саме: присвячені дослідженню педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності (Л.Артемова, Г.Беленька, А.Богущ, Н.Грама, Е.Карпова, Л.Кідіна, К.Крутій, Х.Шапаренко), музично-педагогічний підготовці майбутніх вихователів та музичних керівників (Г.Белешапка, Р.Белешапка, О.Ситнікова, А.Трудков, О.Радинова, Т.Танько), формуванню професійної компетентності учителя музики (Е.Валіт, Н.Михаськова, М.Мурована, І.Полубоярина, Л.Пушкар).

Формулювання цілей статті... Мета даної статті – виявити та проаналізувати основні етапи запропонованої методики формування музично-педагогічної компетентності вихователя та музичного керівника з позиції їх педагогічної взаємодії; також визначити методи та умови її формування у педагогічному ВНЗ.

Виклад основного матеріалу... Згідно з визначеною метою педагогічного дослідження розроблено методику формування МПК педагогів, в основу якої покладено взаємозв'язок основних етапів формування. Методика поетапного формування МПК майбутніх педагогів полягала в забезпеченні послідовного проходження етапів адаптації до музично-педагогічної діяльності та оволодіння спеціальними вміннями учіння, індивідуального розвитку особистості в навчально-виховному процесі на основі отриманих фахових знань, умінь, навичок та поступової інтеграції в педагогічну сферу соціального середовища. Кожний етап мав свої завдання та відповідні їм засоби реалізації. Повнота реалізації завдань усіх етапів гарантувала якість музично-педагогічної підготовки. Зокрема, перший етап забезпечував розвиток ціннісно-мотиваційної спрямованості особистості і закладав основи формування навчальних умінь; другий – спрямовувався на найповніше розкриття особистості, ампліфікацію її розвитку в контексті музичного навчання; на третьому етапі були створені умови для закріплення та самореалізації всіх потенційних можливостей вихователя та потенційних можливостей музичного керівника в музично-педагогічній діяльності. Відповідно до специфіки процесу формування МПК, навчальна взаємодія викладача і студентів була організована таким чином, щоб забезпечити динаміку інтегративного розвитку МПК як синтетичної якості особистості, максимальної мобілізації можливості студентів, розширення спектру активної позиції студентів як суб'єктів діяльності.

Методика охоплювала взаємоузгоджені з метою і цілями навчання студентів у вищому педагогічному навчальному закладі засоби та методи педагогічного впливу на всі сфери МПК: як ціннісно-мотиваційну так і когнітивно-діяльнісну. Її ідея акумулювалась у твердженні, що професійно значущі якості особистості майбутнього вихователя та музичного керівника проявляються і, за позитивних умов, починають цілеспрямовано розвиватися на проблемно-пізнавальному етапі, набувають максимально можливого в умовах ВНЗ розвитку та впливають на ефективність опанування студентами професійними компетенціями на аналітико-оцінному етапі, а рівні сформованості МПК визначаються на проєктивно-творчому етапі. Домінуючу роль у формувальній методиці мав виконувати курс «Теорії і методики музичного виховання дітей», що передбачає реалізацію тріади цілей – розвиток особистості, становлення особистості як педагога, кваліфікаційну підготовку педагога дітей дошкільного віку: об'єднує навчальний процес студентів різних спеціальностей – вихователів та музичних керівників; у підготовці музичних керівників виконує функцію ядра інтеграції дисциплін теоретичного та виконавського блоків, аудиторних (фронтальних, групових, індивідуальних) та самостійних занять; забезпечує студентам засвоєння змісту методів та форм різних видів музичної діяльності дітей (співацькій, музично-ритмічній, слухання музики, гри на елементарних музичних інструментах). Поетапне оволодіння студентами навчальними модулями курсу «Теорії і методики музичного виховання дітей» давало студентам змогу досягати визначеної цілі навчання, оволодівати вміннями та якостями, що необхідні вихователю та музичному керівнику для вирішення професійних задач та виконання фахових функцій спільної музично-педагогічної діяльності. При визначенні критеріїв вибору та поєднання методів навчання ми керувалися тезою, що ефективність формування МПК педагогів значною мірою визначається вибором і реалізацією таких форм та методів навчання, які будуть сприяти її розвитку. Так, на першому етапі в процесі лекцій та семінарських занять використовувалась колективна організація окремого навчання майбутніх вихователів та майбутніх музичних керівників; на другому етапі в процесі семінарських та практичних занять – спільне, коопероване навчання майбутніх педагогів двох спеціальностей у малих групах; третій етап здійснювався в процесі самостійних занять студентів різних спеціальностей.

Перший, проблемно-пізнавальний етап розглядався як етап адаптації студентів до музично-педагогічної діяльності, інтеграції професійно спрямованої активності студентів. Метою цього етапу було залучення студентів до усвідомлення об'єктивних протиріч розвитку наукового знання та оволодіння способами їх вирішення; вивчення індивідуальних особливостей студентів, умов співпраці і формування особистісних стосунків між всіма членами навчальної взаємодії. Наукова інформація подавалася у відносно закінченій формі, що спрямовувало студентів на осмислення сутності об'єктивних явищ, процесів, внутрішніх взаємозв'язків, що розкривають їхню логіку. На відміну від репродуктивного навчання, навчальна взаємодія здійснювалась у педагогічному керуванні процесом осмисленого вербального пізнання студентами реальних явищ, конструювання ними власного розуміння, спрямування їх до поєднання нового матеріалу з відомими їм явищами, наявними знаннями, досвідом. Ця стратегія передбачала розвиток пізнавальної активності студентів, насамперед, у процесі стимулювання їх до актуалізації попередньо набутих знань, з допомоги яких вони конструюють розуміння нових понять. На цьому етапі використовувалась блок інформаційно-презентативних методів, серед яких: усні (проблемні лекції, лекції удвох, дискусії, доведення та переконання, систематизація, огляд, консультування,

презентація); письмові (анотування, класифікація, порівняння, узагальнення); наочно – усні (показ).

Другий, аналітико-оцінний етап був націлений на інтеграцію знань, зумовлював у студентів детермінацію протиріч і спонукав до пошуку способів їх розв'язання. Метою цього етапу було розкриття та розвиток потенційних можливостей та професійно значущих якостей майбутніх педагогів (вони мали розвиватися на кожному з етапів, але на даному етапі відбувалося їх розкриття), залучення їх до виконання навчальних завдань на засадах інтеграції та взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу. Реалізовувалося це кооперованою формою музично-педагогічної діяльності студентів різних спеціальностей – майбутніх вихователів і майбутніх музкерівників шляхом залучення декількох студентів, групи, колективу, сформованого з декількох груп до розв'язання професійно спрямованих завдань. На цьому етапі студенти набували знання, уміння, навички, що складають музичні компетенції, а потім на їх основі в процесі інтеріоризації поступово виробляли більш складні елементи цієї якості: вчилися самостійно мислити, формулювати музично-педагогічні проблеми, визначати гіпотези, планувати та організовувати пошук способів розв'язання проблемних завдань, знаходити творчі шляхи, контролювати хід розв'язання цих шляхів, аналізувати отримані результати, робити висновки. Реалізовувалося це кооперованою формою спільної музично-педагогічної діяльності студентів різних спеціальностей – майбутніх вихователів і майбутніх музкерівників шляхом залучення декількох студентів, групи, колективу, сформованого з декількох груп до розв'язання професійно спрямованих завдань. Впровадження кооперованої форми відбувалося шляхом переносу в площину навчального середовища тих типів взаємодії, які можуть найчастіше зустрічатися у межах музично-педагогічної діяльності педагогів, а саме:

1) особистість – особистість (тип міжособистісної взаємодії «Я – Я»): вихователь – дитина; музкерівник – дитина; вихователь – музкерівник;

2) особистість – група (тип взаємодії «Я – Ми»): вихователь – діти; музкерівник – діти; вихователь – педколектив; музкерівник – педколектив; вихователь – батьки; музкерівник – батьки;

3) міжгрупова взаємодія у межах конкретної організації (тип взаємодії «Ми – Ми»): вихователь та музкерівник – діти; вихователь та музкерівник – педколектив;

4) міжгрупова взаємодія учасників різних організацій (тип взаємодії «Ми – Ми»): вихователь та музкерівник – вихователь та музкерівник різних ДНЗ; вихователь, музкерівник, педколектив – вихователь, музкерівник різних ДНЗ.

Впровадження зазначених типів взаємодії у навчальний процес здійснювалось блоком алгоритмічно-пошукових методів, а саме: групових (мозковий штурм, кейс-метод, ділова гра, тренінг). Втілення цих методів спонукало викладача до цілеспрямованого керівництва, вияву допомоги й підтримки студентів у набутті знань, умінь, навичок. У цьому разі викладач організовує процес набуття студентами пізнавального, практичного досвіду, поступово усуваючи власну допомогу й надаючи їм більшої самостійності відповідно до розвитку в них умінь саморегуляції поведінки. Впровадження методів відбувалось засобами кооперованого навчання таким чином:

– розв'язання типових задач двома студентами (парна робота);
– розв'язання типових задач мікрогрупами (4 студенти) з подальшим обговоренням усією групою;

– групова робота, спрямована на розв'язання єдиного завдання, прийняття рішень;
– робота колективу, сформованого з декількох груп.

Зазначені форми надавали можливість залучити кожного студента через його індивідуальну позицію та власне бачення конкретної проблеми до кооперованої масової роботи, яка здійснювалось згідно алгоритму: 1) координатор ставить навчальну задачу перед кожною парою, мікрогрупою, групою, відповідно до індивідуальних здібностей студентів; 2) усі студенти презентують власну точку зору щодо розв'язання запропонованої задачі; 3) по закінченні роботи усією групою підводяться підсумки.

Динаміка залучення суб'єкта особистості у кооперативну діяльність колективного суб'єкту відбувалася у такій послідовності: парна робота – робота в мікрогрупах – робота в групах – робота в колективі, сформованого з декількох груп. Водночас, спостерігався і зворотній напрямок цієї динаміки: від колективного суб'єкту до конкретного суб'єкта особистості. Зазначені форми було організовано як під керівництвом викладача, так і окремого студента. Отже, суб'єкт-суб'єктна взаємодія на другому етапі представляла інтегративну структуру, компонентами якої виступали викладач як суб'єкт взаємодії і колективний суб'єкт. У свою чергу взаємодія у межах колективного суб'єкту відбувається на чолі з тайм менеджером, що утворювало підструктуру загальної структури взаємодії викладача і студентів.

Третій, проєктивно-творчий етап навчальної діяльності був спрямований на удосконалення МПК майбутніх педагогів. Його мета полягала у задіянні механізмів самоорганізації власної навчальної діяльності та професійного й особистісного самовдосконалення. Навчальна взаємодія викладача та студентів на цьому етапі характеризується високим рівнем самостійності студентів, динаміка якої відбувається у напрямку від саморегуляції психічних процесів, станів і дій (коли студент регулює власні увагу, волюві процеси, пам'ять, емоційний стан, рухи) до самоспонування виконання навчальних завдань (через визначення і переоцінку пріоритетів особистого учіння, розвиток пізнавальних інтересів і позитивну оцінку власних потенційних можливостей) та самоорганізації власної пізнавальної і навчальної діяльності, що свідчить про готовність і прагнення кожного конкретного студента до самовдосконалення, як професійного, так і особистісного. Навчальна взаємодія реалізовувалась блоком творчо-пошукових методів, серед яких: індивідуальні (спостереження, проєкти, моделювання); самостійні: (пошук і систематизування інформації).

Висновки... Отже, нами дано визначення музично-педагогічної компетентності вихователя та музичного керівника ДНЗ, проаналізовано основні етапи її формування, запропоновано методи роботи. З'ясування специфіки впровадження відповідної комплексної педагогічної технології на основі застосування інтерактивних методів навчання, а також забезпечення належного педагогічного моніторингу є перспективними напрямками наших подальших досліджень.

Список використаних джерел та літератури:

1. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08 / Г. В. Беленька. – К., 2012. – 536 с.
2. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / М. А. Михаськова. – К., 2007. – 19 с.
3. Мурована Н. М. Педагогічне керівництво розвитком професійної компетентності вчителів музики у післядипломній освіті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.06 / Н. М. Мурована. – К., 2008. – 20 с.
4. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Т. П. Танько. – Харків, 2004. – 503 с.
5. Шапаренко Х. А. Особливості формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти / Х. А. Шапаренко // Наукові записки кафедри педагогіки Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна : зб. наук. праць. – Х., 2006. – Вип. XVI. – С. 251–260.

Анотація

Р.А.Савченко

Методика поетапного формування музикально-педагогічної компетентності майбутнього вихователя та музикального керівника ДНЗ

В статті розглянуті питання актуальності формування музикально-педагогічної компетентності майбутніх педагогів ДНЗ – вихователя та музикального керівника. Представлено основні етапи її формування: проблемно-пізнавальний, аналітико-оцінювальний, проєктивно-творчий. Розкрито особливості суб'єкт-суб'єктного взаємодіяння вчителя та студентів в процесі формування музикально-педагогічної компетентності майбутніх вихователів та музикальних керівників ДНЗ, і визначено діяльну позицію кожного з учасників даного взаємодіяння. Представлено блоки методів формування музикально-педагогічної компетентності майбутніх педагогів на кожному з його етапів, а саме: інформаційно-презентативні, алгоритмічно-пошукові, творчі пошукові.

Ключові слова: музикально-педагогічна компетентність, етапи формування, суб'єкт-суб'єктне взаємодіяння, методи формування.

Summary

R.A.Savchenko

Methodics of Stages Musical Pedagogical Competence of Future Kindergarten Teacher and Musical Tutor Formation

The article deals with the problem of importance of musical pedagogical competence of future kindergarten teacher and musical tutor. It also suggests the main stages formation: problem-cognitive, analytical and evaluative, projectable-creative. It reveals the problem of subjective interaction of the teachers and students in the process of future kindergarten teacher and musical tutor. Active position of the participants of this process is defined to the methods of its successful development. It also suggests the blocks methods of formation musical pedagogical competence of future pedagogues. The blocks methods are offered on each level: presentation, algorithmically-search, inventively-search.

Key words: musical pedagogical competence, stages of formation, subjective interaction, methods formation.

Дата надходження статті: «12» березня 2013 р.